

IMPLIKACIJE GLOBALNOG PROCESA SEKULARIZACIJE

Syed Muhammad al-Naquib AL-ATTAS

Syed Muhammad al-Naquib al-Attas (1931., Bogor na Javi) savremeni je malajski naučnik, univerzitetski profesor, pisac i islamski aktivist. (Njegovu biografiju i bibliografiju čitalac može pronaći u Glasniku, 3-4, 2001., u tekstu Dr. Wan Mohda Nor Wan Dauda, u prijevodu Enesa Karića.) Tekst koji slijedi preuzet je iz Attasove knjige *Islam and Secularism* (ABIM, Kuala Lumpur, 1978.). Naslov i međunaslovi prevodiočevi.

Odabir ovoga teksta uslijedio je iz više razloga, koji se, manje-više, vežu za naše poglede o kur'anskoj pedagogiji koje smo iznijeli u prošlom broju ovog časopisa.

Prema Attasovim riječima, sekularizam, kao religija i ideologija, nastao je na Zapadu i zapadnjačko je iskustvo koje ima utjecaja i na islam i muslimanske sredine i za njih su "najpoučniji."

U našim uvjetima, sekularizam se javlja u "jednostavnim oblicima" i u enormnom opsegu. Uprošćeno, on predstavlja onaj pogled na svijet koji ne vidi ili zanemaruje njegove duhovne temelje, koji Objavu ne mora poricati, ali je neizostavno, fundamentalistički izbacuje iz društvenog i javnog života te, s tim u vezi, koncipira obrazovni sistem bez (u)savršene ideje o jedinom Bogu i obavezama koje čovjek ima spram Njegova Vrhovnoga Bića. Uvođenje takvoga školstva prvi je uvjet koji neminovno vodi koloniziranju muslimanskoga uma i, postepeno i posljedično, čitavog njihova života.

Moramo biti svjesni činjenice da sekularizacija nije konfinirana samo na svijet Zapada i stoga treba da znamo da su tamošnje iskustvo i odnos spram te pojave zapravo najpoučniji za muslimane. Islam u ovom slučaju ne slični kršćanstvu, jer sekularizacija, koja je, također, na određeni način, danas prisutna i u islamskom svijetu, nije i neće bitno utjecati na našu vjeru onako kako ona djeluje na čovjeka Zapada. No, problemi koji proizlaze iz sekularizacije, premda nisu isti kao oni koji uzburkavaju Zapad, zasigurno (je)su prouzročili dosta konfuzije u našoj sredini. Situacija u našoj sredini može se, naravno, smatrati kritičnom ako uzmemo u obzir da je muslimansko društvo uopće nesvjesno implikacija procesa sekularizacije. Stoga je od

esencijalne važnosti da dobijemo jasnu sliku sekularizacije upravo od onih koji problem poznaju i koji su ga svjesni.

SEKULARIZACIJA - "IZBAVLJENJE ČOVJEKA OD RELIGIJSKE I METAFIZIČKE KONTROLE"

Termin *sekularno*, od latinskog *saeculum*, jasno označava dualnu **konotaciju vremena i lokacije**; vremena koje se odnosi na *sada i sadašnje* i lokacije koja se odnosi na *svijet i svjetovno*. Tako, dakle, *saeculum* znači *ovaj vijek ili sadašnje vrijeme*, što se odnosi na stvari i događanja u ovome svijetu, a također znači i *savremeni događaji*. Naglasak značenja stavlja se na određeno vrijeme

ili period u svijetu, promatrane kao historijski proces. Koncept sekularnoga odnosi se na stanje svijeta u ovom određenom vremenu ili periodu. Već ovdje uočavamo klicu značenja koje se lahko, prirodno i logički, razvilo u egzistencijalni kontekst svepromjenljivoga svijeta u kome se dešava predodžba o relativnosti ljudskih vrijednosti. Ova vremensko-prostorna konotacija prenesena u koncept sekularnoga historijski se razvila iz iskustva i svijesti nastalih fuzijom grčko-rimske i judaističke tradicije u kršćanstvo Zapada. To je ta fuzija međusobno suprotnih elemenata helenističkog i hebrejskog pogleda na svijet koja je silom inkorporirana u kršćanstvo, što moderni kršćanski teolozi i intelektualci prepoznaju kao problem. Oni to smatraju problematičnim zato što su prethodni pogledi bili u osnovi prostorni - socijalni, dok su drugi bili vremenski - temporalni u tolikoj mjeri da je s tim u vezi nastajuća konfuzija postala korijenom njihovih epistemoloških, pa samim tim i teoloških problema. Pošto svijet u novije vrijeme biva sve više i više prepoznavan i poiman kao historijski, naglašavanje njegova temporalnoga aspekta ima sve više značaja. Iz toga razloga oni ulažu sve više napora u naglašavanju svoje koncepcije hebrejske vizije postojanja koju smatraju mnogo sukladnijom duhu vremena, dok helensku proglašavaju smrtnom i ključnom pogreškom.

Sekularizacija je definirana kao *izbavljenje čovjeka* "prvo od religijske, a onda i metafizičke kontrole nad njegovim uzrokom i jezikom" (preuzeto od holandskoga teologa **Cornelisa van Peursena**, koji drži katedru filozofije na Univerzitetu u Leidenu; Ovu definiciju citirao je harvardski teolog **Harvey Cox** u svome djelu *Sekularni grad*, New York, 1965., str. 2.). To je "oslobađanje svijeta od religijskih i kvazireligijskih poimanja samoga sebe, raspršivanje svih zatvorenih pogleda na svijet, razbijanje svih natprirodnih mitova i svetih simbola...", defatalizacija povijesti, čovjekove spoznaje da je svijet u njegovim rukama te da više ne može kriviti (ne)sreću zbog ovoga što on sam sa svijetom čini... To je čovjek koji svoju pažnju od drugih svjetova usmjerava prema ovome svijetu i ovom vremenu. Sekularizacija ne obuhvata samo političke i socijalne aspekte života, već ona neizbježno obuhvata i njegove

kulturološke aspekte. Ona implicira "jedan historijski proces, gotovo sigurno ireverzibilan, u kome su društvo i kultura iz tutorstva pretvoreni u kontrolu religije i zatvorenih metafizičkih pogleda na svijet". To je "oslobađajući napredak", a krajnji produkt sekularizacije jeste historijski relativizam. Stoga je, prema njima, historija proces sekularizacije.

PROCES EVOLUCIJE LJUDSKE SVIJESTI OD "INFANTILNOSTI" DO "ZRELOSTI"

Integralne komponente sekularizacije su *otrjeznjenje prirode, desakralizacija politike i dekonsekracija vrijednosti*. Pod pojmom "otrjeznjenja prirode" - sam termin i koncept preuzeti su od njemačkoga sociologa **Maxa Webera** (frazu "otrjeznjenje svijeta" koristio je **Friedrich Schiller**, a citirao Weber; drugi termin koji Weber koristi sa ovim u vezi jeste *racionalizacija*; v. *Webereove Eseje u sociologiji*, New York, 1958, kao i njegovu *Sociologiju religije*, Boston, 1964.; v. također i objašnjenje njegova koncepta racionalizma koje je u uvodu ovoga djela dao **Talcot Parson**) - podrazumijeva se oslobađanje prirode od prizvuka religioznog, što uključuje i odstranjivanje animističkoga duha, bogova i magije iz svijeta prirode, odvojenoga od Boga i distanciranje čovjeka od njega. Tako čovjek prirodu više ne može smatrati Božijim djelom što mu ujedno dopušta da se spram nje odnosi slobodno, da je iskorištava shodno svojim potrebama i planovima stvarajući tako historijske promjene i progres.

Pod pojmom "desakralizacije politike" smatra se ukidanje sakralne legitimnosti političke moći i vlasti, što je preduvjet političke promjene, samim tim i socijalne promjene, čime se pospješuje nužnost historijskoga procesa.

Što se tiče termina "dekonsekracija vrijednosti", pod njim se podrazumijeva vraćanje prolaznoga i relativnoga, svih djela kulture i svakoga sistema vrijednosti koji, prema njima, obuhvata religiju i poglede na svijet koji imaju neizbježnu i krajnju važnost. Na taj je način povijest - budućnost otvorena za promjene, a

čovjek slobodan da te promjene stvara i samoga sebe uroni u taj "evolutivni" proces.

Ovakav odnos spram vrijednosti zahtijeva da čovjek - sekularist bude dijelom svjestan relativnosti svojih vlastitih pogleda i vjerovanja. On mora živjeti sa spoznajom da će principi i etički kodeksi ponašanja koji su upravljali njegovim životom vremenom i kroz generacije biti promijenjeni. Ovaj odnos zahtijeva ono što oni zovu *zrelošću*, pa je tako i sekularizacija proces evolucije ljudske svijesti od stanja *infantilnosti* do stanja *zrelosti*, a definirana je kao odstranjivanje *juvenilne* ovisnosti iz svakoga stupnja društva..., proces "sazrijevanja i pretpostavljanja odgovornosti..., odbacivanje vjerske i metafizičke potpore i stavljanje čovjeka na njegovo mjesto". Također kažu da je ova promjena vrijednosti fenomen "konverzije" koji se ponavlja i koji se odvija u "intersekciji djelovanja povijesti na čovjeka i čovjeka na povijest", što oni nazivaju *odgovornošću*, odnosno prihvatanjem zrele odgovornosti.

RELATIVIZACIJA SVIH VRIJEDNOSTI U RELIGIJI SEKULARIZMA

Moramo napomenuti da postoji distinkcija između sekularizacije i *sekularizma*. Sekularizacija implicira kontinuiran i otvoren proces u kome se vrijednosti i pogledi na svijet kontinuirano revidiraju shodno "evolucionim" promjenama u historiji. *Sekularizam*, kao religija, projicira jedan zatvoren pogled na svijet i apsolutan sistem vrijednosti u skladu sa ultimativnom povijesnom svrhom, koji su za čovjeka od kapitalnoga značaja. *Sekularizam*, prema njima, *označava ideologiju*. Premda ideologija kakva je sekularizam, kao i proces poput sekularizacije, također otrježnjuju prirodu i desakraliziraju politiku, one nikada u potpunosti ne dekonsekriraju vrijednosti jer uspostavljaju svoj sistem vrijednosti u namjeri da on bude smatran apsolutnim i konačnim, za razliku od sekularizacije koja relativizira *sve* vrijednosti i producira "otvorenost" i slobodu nužne za ljudsko djelovanje i povijest. Zbog toga oni sekularizam smatraju prijetnjom sekularizaciji i uporno ističu da ga treba pomno pratiti i

preispitivati te onemogućiti da on postane državna ideologija. Sekularizacija, prema njihovom mišljenju, označava unutarne radnje ljudske "evolucije". Kontekst u kome se dešava sekularizacija je *urbana civilizacija*. Struktura života zajednice, smatraju oni, evoluirala je od primitivne do plemenske - od sela do gradova i velegradova, i to u fazama - od primitivnog društvenog grupiranja do kompleksnoga društva masa. Gledano u kontekstu života čovjeka, ili čovjekove evolucije, ovo korespondira "razvoju" čovjeka od *infantilnog* do *zrelog*. Urbana civilizacija je kontekst u kojem se događa čovjekovo *sazrijevanje*, oblikujući formu civilizacije i bivajući i samo od nje oblikovano.

Definicija sekularizacije koja našem poimanju opisuje njenu istinsku narav tačno korespondira sa onim što se događa u duhovnom, racionalnom, fizičkom i materijalnom životu čovjeka Zapada i njegove kulture i civilizacije. Ona je tačna jedino kada se koristi da se opiše priroda i egzistencijalno stanje kulture i civilizacije Zapada. Tvrdnja kako sekularizacija ima korijene u biblijskom vjerovanju nema uporišta u historijskim činjenicama. Sekularizacija nije ukorijenjena u biblijskom vjerovanju već u interpretaciji biblijskoga vjerovanja od strane čovjeka Zapada. Ona nije plod Evandelja već je plod duge povijesti filozofskoga i metafizičkog sukoba religioznog i čisto racionalističkog pogleda na svijet čovjeka Zapada. Međuovisnost interpretacije i pogleda na svijet djeluje u povijesti zato što su za čovjeka Zapada istina ili sam Bog inkarnirani u čovjeka, vrijeme i povijest.

ODVAJANJE VJERSKOG OD TEMPORALNOG - IZGUBLJENA BITKA PROTIV SEKULARNIH SNAGA

Od svih velikih religija Svijeta samo je kršćanstvo svoje sjedište iz Jerusalema izmjestilo u Rim, simbolizirajući time i vesternizaciju (pozapadnjačenje) kršćanstva i postepeno i sukcesivno prožimanje elemenata Zapada koji su u povijesti postupno producirali i ubrzavali *momentum* sekularizacije. Postojala su, i još postoje, sa stanovišta islama, dva kršćanstva:

izvorno, odnosno pravo, i njegova zapadnjačka verzija. Izvorno i pravo kršćanstvo u suglasju je sa islamom. Oni koji su prije objave islama vjerovali u izvorna i istinska učenja Isa'a (alejhi's-selam) bili su pravi vjernici (*mu'mini* i *muslimi*). Nakon objave islama, oni su se, ako su znali njegovu suštinu i ako su njihova vjera (*iman*) i pokornost (*islam*) bili pravi i iskreni, pridružili sljedbenicima islama. Oni koji su od samoga početka mijenjali izvorna i odstupali od pravih učenja Isa'ovih (alejhi's-selam) bili su inicijatori i utemeljitelji kršćanstva Zapada, kršćanstva kakvo mi sada poznajemo. Pošto je njihovo sveto pismo - Evandelje (*Indžil*), dijelom izmijenjeno, tj. iskrivljeno u odnosu na pravu objavu Isa'ovu (alejhi's-selam), Kur'an ih kategorizira kao **sljedbenike Knjige** (*Ehlu'l-Kitab*). Među sljedbenicima Knjige, i u odnosu na kršćanstvo Zapada, oni koji su privatno ostali dosljedni vjerovanju u Jednoga Boga i Njegova poslanika Isa'a (alejhi's-selam), koji su se redovno molili Bogu i činili dobra djela onako kako su sukladno tome osjećali, i koji su u ovakvom vjerovanju uistinu bili nesvjesni islama, to su oni koje Kur'an naziva po ljubavi Allahovoj, džellešanuhu, najbližima mu'minima u islamu (*Al-Ma'ida*, 85-88).

Usljed ove konfuzije uvjetovane prožimanjem zapadnjačkih elemenata, religija se od samoga početka i tokom svoga razvoja rezolutno opirala razvodnjavajući izvorno i istinsko učenje kršćanstva. Ni hebreji ni izvorni kršćani nisu shvatali ni poznavali sadašnji tzv. vjerski radikalizam kakav mi poznajemo u modernom smislu nakon razvoja i sekularizacije kršćanstva Zapada. Nepobitni historijski fakti rano kršćanstvo prikazuju kao konzistentno suprotno sekularizmu, a ova suprotstavljenost, uvjetovana ponižavanjem prirode i njezinim ogolićenjem, ogolićenjem njezina duhovnoga i teološkog značenja (što je nastavljeno kroz njegovu povijest gubljenja bitke protiv sila sekularizacije) paradoksalno se ušančila u samome temelju kršćanstva Zapada. Odvajanje crkve od države - vjerskog od temporalnog - nikada nije bilo rezultat pokušaja da se u jednom dijelu kršćanstva uvede sekularizacija. Naprotiv, bio je to rezultat sekularnih filozofskih stavova Zapada usmjeren protiv onoga što se smatralo

antisekularnim zadiranjem ambivalentne crkve, utemeljene na učenjima eklektičke religije. Odvajanje je za kršćanstvo predstavljalo *status quo* u gubljenju bitke protiv sekularnih snaga. A čak (i) taj *status quo* postupno je erodirao tako da je danas religiji preostalo veoma malo prostora da bi igrala neku značajniju društvenu ili političku ulogu u sekularnim državama Zapada.

POZAPADNJAČENJE KRŠĆANSTVA - POČETAK NJEGOVE SEKULARIZACIJE

Za razliku od sekularizacije, kršćanstvo je uvijek propovijedalo "zatvoreni" metafizički pogled na svijet i nije stvarno dekonsekriralo vrijednosti uključujući i idole i ikone, već ih je asimiliralo u svoj vlastiti karakter. Štaviše, ono je sebe svjesno uključilo u sakralno legitimiranje političke moći i vlasti, što je anatema za proces sekularizacije. *Pozapadnjačenje kršćanstva* je tada označilo *početak* njegove *sekularizacije*. Sekularizacija je rezultat krive primjene grčke filozofije u zapadnjačkoj teologiji i metafizici, što je u 17. st., logično, vodilo naučnoj revoluciji koju je enuncirao **Descartes**, koji je otvorio vrata sumnji i skepticizmu, a sukcesivno, u 18. i 19. st., pa i u naše vrijeme, ateizmu i agnosticizmu, utilitarizmu, dijalektičkom materijalizmu, evolucionizmu i historicizmu. Kršćanstvo se pokušalo oduprijeti sekularizaciji, no bez uspjeha, a opasnost je u tome što je ne uspijeva sadržati pa sada utjecajni teolozi modernisti pozivaju kršćane da se i sami pridruže sekularizaciji. Njihova umišljena tvrdnja kako historijski proces koji je svijet učinio sekularnim ima korijene u biblijskom vjerovanju i da je to plod Evandelja mora biti promatrana kao jedan dobro zamišljen način da se kršćanstvo Zapada pokuša otpetljati iz svojih dilema. Premda taj pokušaj bez sumnje jeste vješt, on je ujedno i samodestruktivan jer **ova tvrdnja nužno vodi optužbi da su u protekla dva milenija kršćani, uključujući i njihove apostole, svece, teologe, teoretičare i učenjake krivo razumjeli i krivo interpretirali Evandelje, počivši time smrtni grijeh i (na)vodeći kršćane na krivi put njihove duhovne i intelektualne povijesti.** A to upravo

govore oni koji ovu tvrdnju izriču. Ukoliko se ono što oni kažu akceptira kao validno, kako onda oni, i kršćani uopće, mogu biti sigurni da ti rani kršćani i njihovi sljedbenici tokom stoljeća koji su krivo razumjeli, krivo interpretirali i krivo radili glede jedne ovako važne, čak ključne stvari, kao što je ta sekularna poruka Evandjelja i sekularizirajuća misija crkve, nisu isto tako krivo razumjeli, krivo interpretirali i krivo postupali kada je riječ o vitalnim stvarima religije i samoga vjerovanja, doktrini Trojstva, doktrini Uskrsnuća i Spasenja, te formuliranju i konceptiranju Objave? Budući da bi za njih trebalo da je apsolutno i vitalno važno da vjeruju kako su izvještaji prvih kršćana o prirodi Boga koji im se Sam *otkrio* bili tačni, bilo bi beskorisno da pokušavaju ovaj problem prevazići vjerovanjem u ljudsku “evoluciju” i povijest kao i relativitet istina shodno iskustvu i svijesti svake povijesti ljudske “evolucije” i povijesti jer mi ne možemo prihvatiti odgovor baziran samo na subjektivnom iskustvu i svijesti i “naučnim” pretpostavkama gdje ne postoje kriteriji znanja i izvjesnosti. To što oni govore znači da je Bog Svoju Objavu poslao, ili se Sam otkrio čovjeku dok je on bio u “infantilnoj” fazi svoje “evolucije”. Onda je taj “infantilni” čovjek interpretirao objavu i konceptirao je u dogmatskim i doktrinarnim formama izražavajući njima svoju vjeru. Kasnije, kada je čovjek “sazrio”, on je ustanovio kako dogmatske i doktrinarne konceptualizacije “infantilnoga” čovjeka više nisu dovoljno adekvatne da bi mogle izraziti njegovu vjeru u njegovom vremenu, tako da ih on mora razvijati kako ih je razvio. U protivnom bi one bile nedostatne, odnosno neadekvatne. Tako oni ostaju pri stavu da su dogmatske i doktrinarne konceptualizacije “evoluirale”, ali ne zato što su od samoga početka nužno neadekvatne, već zato što su, kako se čovjek “razvijao”, one bivale neadekvatne ukoliko se nisu razvijale na odgovarajući način. Ovo, prema našem mišljenju, ne razrješava problem relevantnosti izvještavanja o Objavi, tim prije što je to bilo djelo “infantilnoga” čovjeka. Ovaj, čak, način povezivanja religije sa teorijom evolucije razvoja logično vodi jednom cirkularnom rezoniranju. Zašto bi Bog slao Objavu ili Se, pak, Sam *otkrio* “infantilnom” a ne “zrelom” čovjeku, osobito

kada je On, koji je čovjeka i stvorio, morao znati u kojem je čovjek stadiju razvoja bio u trenutku Objave? Čak ni čovjek ne bi jednu takvu poruku od vitalne važnosti poslao, niti bi se otkrio, infantu. Oni bi mogli kazati kako je to Bog učinio da bi u čovjeku inicirao proces “sazrijevanja” te da bi čovjek, kada se “razvije” do “zrelosti”, bio kadar spoznati svoju istinsku prirodu i svrhu. Ali ni tada, u ovoj navodno “zreloj” fazi ovoga modernog, sekularnog doba, čovjek Zapada nema adekvatno znanje o Bogu i još poput slijepca pipa oko sebe tražeći Ga. Čini se da čovjek Zapada koji vjeruje u ovu verziju kršćanstva mora ili priznati da je čovjek još “infantiln”, ili da je kršćanska konceptualizacija od samoga početka nužno neadekvatna. Što se same Objave tiče, oni se ne mogu oteti sumnji da je njihova verzija Objave relevantno zabilježena i prenesena, jer postoje i drugi izvori, pored **Barnabe** i prednicejskih i postnicejskih otaca, koji su u kontradikciji sa formulacijom na kojoj je zasnovana danas “zvanična” verzija kršćanstva.

ZAPADNJAČKA IDEJA O KULTUROLOŠKOM NAPRETKU

Čovjek Zapada oduvijek je inklinirao mišljenju da su njegova kultura i civilizacija produkt kulturološkoga napretka čovjeka. To je upravo taj način na koji oni, vjerujući i u vlastite apsurdne teorije o evoluciji čovjeka, vide povijest i razvoj čovjeka kao i religiju i religiozno iskustvo i svijest. Mi, međutim, ne prihvatamo da oni ovako i na ovaj način govore i u naše ime. Sekularizacija koja jasno opisuje svoju pravu prirodu kada se koristi u opisivanju čovjeka Zapada i njegove kulture i civilizacije ne može biti prihvaćena kao istinita ukoliko ona namjerava biti opis onoga što se dešava u svijetu u kome se ona također primjenjuje i odnosi i na islam i muslimane, pa, čak, možda, i na ostale istočnjačke religije i njihove sljedbenike. **Islam u cijelosti odbija bilo kakvu sličnost sa konceptom sekularnoga, sekularizacije ili sekularizma jer mu oni nisu svojstveni, i u svakom drugom smislu potpuno su mu strani. Ovi koncepti prirodni su i pripadaju samo**

intelektualnoj povijesti zapadnjačko-kršćanskog religijskoga iskustva i svijesti.

Mišljenje da religija proživljava “razvoj” zajedno sa “evolucijom” čovjeka u njihovom je slučaju tačno samo onoliko koliko je sekularizacija istinska i poimana kao historijski razvoj u njihovom iskustvu i svijesti. (Čak i filozofija na Zapadu sve više biva tretirana kao nemoćna da zaključni odgovor na njezino permanentno pitanje o istini. Filozofija pokušava razjasniti samo perspektivu istine doba u kome se kriza ili istina događaju, i stoga je sada tretirana “otvorenom naukom”. Predstavnici ovoga stava u potpunosti su predstavnici duha sekularizacije, koji zahtijeva “otvorenost” u svakoj viziji istine. V. npr. **G. A. Rauche**, *Savremene filozofske alternative i krize istine*, Den Hag, 1970.) Ovo kažemo stoga što, sa stanovišta islama, premda kršćanstvo Zapada jeste zasnovano na Objavi, ono nije objavljena vjera u onom smislu u kojem to jeste islam. Prema islamu, temeljne doktrine kršćanstva Zapada kao što su Trojstvo, Uskrsnuće i Spasenje te ostali detalji dogme koji se njih tiču, samo su kulturalne kreacije koje Kur’an kategorički pobija kao inspirirane od Allaha, džellešanuhu. I ne samo Kur’an, već i drugi izvori koji proizlaze iz samoga ranog kršćanstva! Naravno, Kur’an potvrđuje da je Allah, džellešanuhu, poslao Isa’u (alejhi’s-selam) Objavu u formi poznatoj kao *El-Indžil* (Evandjelje) ujedno osporavajući autentičnost objave kakva je prenesena od sljedbenika nekih njegovih učenika. Prema Kur’anu, Isa’ (alejhi’s-selam) bio je poslan kao glasnik narodu (“djeci”) Izraela sa misijom da ih uputi kako bi ispravili svoje odstupanje od Zavjeta sa Bogom, te potvrđivanje prvobitnoga novim Zavjetom. Poslan je da prenese poruku o Vijesti radosnoj (Evandjelje) i dolasku prethodnika *univerzalne vjere* (islama) koju će prenijeti Veliki Učitelj, čije je ime navedeno kao **Ahmed (Muhammed)**. Taj Drugi zavjet trebalo je da važi do objave islama, kada će Konačna i Kompletna Objava abrogirati sve prethodne (*Al-Ma’ida*, 49, 75, 78, 119-121; *Ali-Imran*, 49-51, 77-79; *Al-Nisa’*, 157, 171; *Al-Tawbah*, 30-31; *Al-Ra’d*, 38-39; *Al-Saff*, 6, 9; *Al-Baqarah*, 106, 135-140; *Saba*, 28). Dakle, kako je navedeno u Kur’anu, Allah, džellešanuhu, nije poslao Isa’a (alejhi’s-selam) da utemelji novu vjeru nazvanu

kršćanstvo. Neki od Isusovih drugova i apostola, uključujući **Pavla**, bili su ti koji su odstupili od izvorne objave i istinskoga učenja na njoj zasnovanog i koji su počeli propovijedati novu vjeru, uspostavivši i njezine temelje, koja je kasnije nazvana kršćanstvom. U početku nije bilo poznato ni samo ime *kršćanin*, već se kasnije historijski samo razvilo, postavši prepoznatljivo kao vjera jedne kulture i civilizacije Svijetu znane kao *kršćanstvo*. U svemu tome, sama činjenica da kršćanstvo nema objavljeni zakon (*šer’iat*), izražen u učenju, govoru ili načinu življenja ili ponašanja samoga Isusa (Isa’a, alejhi’s-selam) najsignifikantnija je indikacija da kršćanstvo koje se razvilo u novu religiju nije tako prezentirano od njegova utemeljitelja, niti je kao takvo autorizirano od Boga koji ga je poslao. Zato je kršćanstvo, koje je u biti stvoreno od čovjeka, postupno razvijalo svoj sistem rituala kroz asimiliranje elemenata iz drugih kultura i tradicija, ali i stvarajući vlastite *fabrikate*. Budući da nema Objavljeni Zakon, ono je moralo asimilirati rimske zakone, a kako nije imalo koherentan pogled na svijet projiciran u Objavi, moralo je posuđivati elemente iz grčko-latinske misli i, kasnije, iz toga konstruirati svoju teologiju i metafiziku. Ono je postupno konstruiralo svoju specifičnu kršćansku kosmologiju, a njegova umjetnost i nauka razvile su se unutar jednoga posebnog, kršćanskog univerzuma i pogleda na svijet.

Od samoga početka, kršćanstvo Zapada je, kao što smo već kazali, potpalo pod utjecaje Rima, stopljene sa aristotelijanskom filozofijom i pogledom na svijet kao i ostalim zapadnjačkim elementima koji su postepeno “otuđili” prirodu oduzevši joj svako duhovno značenje. Ovo osakaćivanje i ogolićavanje prirode, svedene na puku “stvar” bez ikakva sakralnoga značenja, svakako je bio temeljni element koji je pokrenuo proces sekularizacije u kršćanstvu Zapada i na Zapadu.

DESAKRALIZACIJA POLITIKE

Prema našem mišljenju, zapadnjački koncept religije ne spada u kategoriju objavljene vjere u striktnom smislu kakav se može primijeniti kada

je riječ o islamu. Ne možemo prihvatiti (navest ćemo jedan scientificistički primjer) kategorizaciju kršćanstva **Nathana Soedrebloma** koji, prema svojoj tipologizaciji religije, kršćanstvo podvodi pod kategoriju objavljenih religija (v. njegovo djelo *Priroda Objave*, London, 1933.). Objavljena vjera je, prema našem shvatanju, od samoga početka kompletna i savršena (za čovječanstvo). I Kur'an kaže da **je islam već kompletan i savršen za čovječanstvo**, i taj navod supstanciran je u povijesti od samoga njegova početka. Ime *islam* vjeri je dato od početka, kao što je ime *muslim(an)* od samoga početka označavalo njegove sljedbenike. Sama, pak, Objava kompletirana je za života Poslanika (alejhi's-selam), koji se, *sallallahu alejhi we selleme*, nje i sam držao i čija je načela ugradio u svoje učenje, misli, riječi i djelo (*sunnet*). Čak su i njegovi ashabi i savremenici živjeli i ponašali se tako da je to postalo standard i kriterij za buduće generacije. Oni su ga za sve što im nije bilo jasno i što ih je interesiralo pitali odmah, dok je bio među njima, tako sumarizirajući potrebe čovjeka, a on im je davao takve odgovore koji će zadovoljiti čovjeka (i generacije) u svim budućim vremenima. Oni su svojim ponašanjem i djelovanjem naglašavali da su svjesni da je to konačna Objava od Allaha, džellešanuhu, i za čovjeka **neupitna** vjera, te da je Muhammed (alejhi's-selam) Njegov posljednji poslanik. Taj period u historiji postao je kriterij za budućnost i, budući da su istine i vrijednosti kojima je on rezultirao uvijek prisutne, islam i vrijeme Poslanika (alejhi's-selam) uvijek su relevantni, uvijek adekvatni, "moderni" ili novi, uvijek ispred vremena, jer transcendiraju povijest. Premda neki od nas u kontekstu islama koriste termine *tradicijska* i *tradicionalno*, oni ipak ne podrazumijevaju onu vrstu tradicije koja je produkt ljudske stvaralačke djelatnosti koja je evoluirala u povijesti i koja sadrži kulturu. (Ovdje mislimo na koncept *naql-a*.) Pošto je islam vjera koja transcendirira utjecaje ljudske evolucije i historičnosti, vrijednosti u njemu utjelovljene apsolutne su, što znači da islam ima svoju apsolutnu viziju Boga, Univerzuma, Stvarnosti, Čovjeka. Svoju vlastitu ontološku, kosmološku i psihološku interpretaciju stvarnosti. Islam zasigurno dekonsekrira *sve* neislamske vrijednosti, sve vrijednosti koje su suprotne

islam i istine koje se djelomično mogu sresti u drugim svjetskim religijama, društvima i njihovim tradicijama (*al-ma'ruf*). Ista je stvar i kada je riječ o desakralizaciji politike koja u islamu nije samo ideja koju treba postupno realizirati kroz historiju. Ona je od samoga početka bila prepoznata kao takva i taj je proces otpočeo samom pojavom islama. Islam, naravno, desakralizira politiku, ali ne u mjeri u kojoj to kršćani misle, jer je sam islam utemeljen na Vrhovnom autoritetu. Zato svaki musliman ponaosob, muslimani kao društvo ili kao zajednica (*ummet*), svi oni bilo kome, bilo kojoj vladi ili državi osporavaju sakralni legitimitet ukoliko se osoba, vlada ili država ne pokoravaju uputama i zakonima Allaha, dželle šanuhu. Isto važi i za *otrježenje* prirode, što je, ustvari, i fundamentalna komponenta sekularizma. Prije kršćanstva, u antičkom olimpijskom dobu, priroda nije bila odvojena od bogova. Ali, kada je došlo do degeneracije i dekadence religije u Grka, bogovi su postepeno bili odvojeni od prirode, koja je onda postepeno (p)ostala lišena duhovnoga značenja. Izvorno, grčka kosmologija, kao i kosmologije drugih antičkih naroda, bila je prožeta duhovnim snagama koje vladaju univerzumom i održavaju njegovu ravnotežu. Njihovi su filozofi tragali za ključnim principom - koga su nazivali *arche* - duhovnom supstancom koja je osnova svega stvarnog. Kada su bogovi prognani sa svojih domena u prirodi, grčka filozofija doživljava transformaciju bivajući sve više zaokupljena definiranjem prirode čisto naturalističkim i čisto racionalističkim terminima svodeći njezino porijeklo i stvarnost na puke prirodne uzroke i sile. Kršćanstvo je i samo potpalo pod ovakve utjecaje i na njih uzvratilo obezvrjeđivanjem **Kraljevstva prirode** i negirajući njegovu ozbiljnu kontemplaciju u korist **Kraljevstva Božijeg** koje nema nikakve veze sa prirodnim svijetom. Zbog toga jedina veza koja bi se u kršćanstvu mogla uspostaviti između ova dva Kraljevstva jeste *natprirodna* veza, a ishod ove religijsko-filozofske konfrontacije bila je kršćanska teologija u kojoj su znanje i izvjesnost, oboje aspekti jedne istine i koji predstavljaju samu bit intelekta, svedeni na nekakav unutarnji status naspram čisto racionalne teologije. Prema našim shvatanjima,

međutim, inteligentnost je oboje - intelekt (*al-'aql*) kao i njegova projekcija u ljudskom umu koja stvara i vodi njegove mentalne aktivnosti, odnosno *ratio* koga mi također označavamo kao *al-'aql*, što znači da između ova dva pojma nema razlike. Kur'an jasno kaže da je cjelokupna priroda poput velike, otvorene knjige koju treba razumjeti i interpretirati, a oni ljudi koji posjeduju inteligenciju, razumijevanje, znanje mogu dokučiti značenje te knjige jer priroda je knjiga koja nam govori o svome Stvoritelju, knjiga koja čovjeku "govori" kao Božija Objava.

ISLAMIZACIJA - POTPUNO OSLOBAĐANJE ČOVJEKA

Najbliži ekvivalent konceptu sekularnoga označen je kur'anskim konceptom *al-hayat al-dunya* : život ovoga svijeta ili *dunjaluk*. *Dunjaluk* nas dijeli od našega krajnjeg odredišta, onoga što nakon njega dolazi - *al-akhirah* - *ahireta*. Kur'an kaže da je *ahiret* bolji od *dunjaluka*, ne derogirajući time sam *dunjaluk*, već naglašavajući samo njegovu prolaznost. Ono što ova dva svijeta spaja jeste život (na *dunjaluku* i *ahiretu*), tako da svijet i priroda nisu jedno drugome tuđi kao u konceptu sekularnoga. Sekularizacija uopće nije samo krajnje kriv pogled na svijet već je i usmjerena protiv islama. Prethodno smo već istakli integralne komponente u dimenzijama sekularizacije: *otrježenje prirode*, *desakralizacija politike* i *dekonsekracija vrijednosti*. Sagledane u svom pravom svjetlu, one su, zapravo, i integralne komponente islama jer reflektiraju

jedan od temeljnih elemenata islamske vizije stvarnosti i bitisanja dajući islamu karakter istinske povijesne manifestacije, a to je stvaranje efekata koji revolucioniraju čovjekov pogled na svijet. Stoga se ove komponente može nazvati i komponentama islamizacije. **Islamizacija je oslobađanje čovjeka najprije od magijske, mitološke, animističke i nacional-kulturalne tradicije, a potom i sekularne kontrole svrhe njegova postojanja.** U islamu je čovjek oslobođen i od magijskoga i od sekularnoga pogleda na svijet. Njegova "evolucija" u pravcu perfekcije jeste njegov progres u pravcu spoznavanja njegove izvorne prirode i duha.

Ukoliko, ipak, dođe do pojave osjećanja dvojbi u pogledu islama i njegove relevantnosti spram situacija, ovaj iluzorni osjećaj zapravo ne nastaje zato što je islam neprimjeren vremenu ili što bi bio nerelevantan, već je produkt *zaborava* (*nisyan*) koji producira *neznanje* (*džehl*) koje se može otkloniti učenjem i prisjećanjem. *Neznanje* stvara *konfuziju* (*dhulm*), a *neznanje* i *konfuzija* su rezultat *deislamizacije* koja se u povijesti događa među muslimanima. *Deislamizacija* je imputiranje stranih koncepata u umove muslimana, gdje oni i ostanu utječući na njihov način razmišljanja i rezoniranja. Tako dolazi do zaboravljanja na islam i dužnost muslimana prema Allahu, dželle šanuhu, i Njegovom Poslaniku, što je nepravda (*dhulm*) i prema samome sebi, odnosno vraćanje predislamskoj tradiciji - a to je također sekularizacija.

Preveo: Džemaludin Latić

m